

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
lesv, Cvrsvs Theologicvs**

iln decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Secvndam Secvndæ, & Tertiam Partem D. Thomæ

Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666

XXIII. Vtrum restitutio sit voluntas ius suum prius læsum vnicuique
tribuendi?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94839](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94839)

circa quem exercetur, quam in utilitatem aliorum. Hoc enim præstat, ut ceteri feliciter sapiant in capite insipientis. Nempe reus, ratione delicti, comparatur iumentis insipientibus, & similis fit illis. Atque cum homo ob dignitatem naturæ rationalis hoc habeat proprium, ut sit, & ametur ratione sui, utque ordinentur in utilitatem eius, quæ circa ipsum aguntur; ratione peccati decidit ab eo gradu excellentiæ, & honoris, atque per penam ordinatur in bonum potissimum aliorum, ut bruta, solumque hoc sibi deinde superest beneficium proprium rationalitatis, ut penam conuertat in bonum peculiare suum per virtutem patientiæ, & propositum emendationis. Quæ ratio est, ob quam eadem illa, quæ quis libenter perferret ex charitate, misericordia, aut alio simili motivo, ægrè ferat, si iniungantur in penam, maxime si iniungantur ex affectu præcise puniendi. Quia videlicet eatenus secum agitur, ut cum bruto, & infra dignitatem naturæ rationis secundum se. Ob similem rationem, quæ quis sponte sua paratus erat facere, aut omittit, aut exequitur illibenter accedente iussione, & directione alterius, si aliunde non accrescat aliud bonum, in quod ipse afficiatur. Quia videlicet eatenus secum agitur, ut cum minus sufficiente sibi, atque indigente præcepto, & directione alterius.

Art. 2. Est autem de ratione iustitiæ particularis simpliciter, & strictè talis, maxime verò commutativæ, ut ius suum unicuique tribuat, suum utique utilitate proprietatis, & rursus est de ratione huius iuris, ut inferuiat utilitati propriæ subiecti, cui inest, uti sæpè dictum est. Hoc autem nequaquam convenit dignitati, seu quasi dignitati ad penam provenienti ex delicto, & liquet ex discursu facto; & ex eo præterea, quia, licet ob indispositionem animi, quæ cernitur in delinquente, prævideatur penam non esse ipsi profuturam, infligitur nihilominus, quando est pura pena. Quando verò non est pura pena, non pertinet eatenus ad iustitiam punitivam eius infligendi, sed vel ad charitatem, vel ad misericordiam, aliamve similem virtutem. Ergo iustitia punitiva, propterea comparatur cum eo, qui punitur, nec est eadem cum iustitia commutativa, nec est species iustitiæ particularis propriæ, & strictæ.

Art. 3. Verum neque relatè ad Rempublicam, cui obstringitur iudex ex officio ad vindictam, & punitionem delictorum, neque relatè ad indemnitate personæ particularis pendente ex punitione delicti, est actus iustitiæ commutativæ punitio delicti. Sicut enim Dux militiæ, etiam si paciscatur cum Republica de eius incolumitate adversus inimicos, pugnat nihilominus cum hoste, & victoriam nanciscitur per virtutem fortitudinis, & non per virtutem iustitiæ commutativæ; ita etiam Iudex, utcumque paciscatur cum Republica, exequitur immediatè, & formaliter punitionem per iustitiam vindictivam habentem pro motivo formali honestatem proportionis inter penam, & peccatum, & non ius proprietatis conveniens, aut communitati, aut cuiquam personæ particulari. Punitio enim ex sua ratione formali nulli tali iuri immediatè satisfacit, sed habet honestatem suam peculiarem independentem immediatè, & formaliter ab omni iure proprietatis. Quare pactum initum cum Republica à Iudice, & obligatio inde resultans ad indemnitate ipsius Reipublicæ, & personarum particularium pendente à punitione, solum efficit, ut Iudex per virtutem iustitiæ commutativæ possit imperare actum punitionis, quem deinde immediatè exequatur iustitia vindictiva; non verò ut iustitia commutativa immediatè moveatur propria, & peculiari honestate punitionis; quod tamen necessè esset, ut iustitia commutativa sibi ascisceret actum

punitionis, ut indistincta à vindictiva sub aliquo tandem respectu, & comparatione. Igitur iustitia vindictiva adæquatè est extra totum genus iustitiæ peculiaris tam relatè ad eum, qui punitur, quam relatè ad quoslibet alios; atque ita docet D. Thomas ex professo toto illo art. 2. qu. 108.

Ad 1. Aequalitas propria iustitiæ commutativæ est Arithmetica, eaque non inter res secundum se, sed cum respectu ad iura cuiusque, ut dictum est qu. 9. aequalitas autem inter peccatum, & penam est solum proportionalis, nec eam mensurat ius vllum proprietatis immediatè, & formaliter.

Art. 2. Ut Iudex teneatur ad restituendum damnum emergens ex impunitate, non necesse est punitionem pertinere ad iustitiam commutativam directè, & immediatè; sufficit enim, si ab ea dependeat mediatè per modum imperantis. Neque quidquam aliud docet loco D. Thomas, sed hoc ipsum omnino. Solet hic quæri similiter an iustitia legalis sit species iustitiæ particularis, seu simpliciter dicta. Verum de hac re dictum iam est oportune, & ex professo quæst. 11. Quare cum nulla præterea species iustitiæ explicanda supersit; nec circa iniurias specialiter contradicentes iustitiæ, aut distributivæ, aut commutativæ quidquam specialiter occurrat, ultra ea, quæ superius dicta sunt circa iniurias in communi, quod ad intelligentiam reparationis earum conferre possit, oportet hanc ipsam reparationem immediatè annexere.

QVÆSTIO XXIII.

Virum restitutio sit voluntas ius suum prius læsum unicuique tribuendi?

Videtur non esse 1. Quia restitutio est actus iustitiæ particularis. Ergo habet idem motuum adæquatum, quod habet iustitia particularis. Dictum autem est motuum adæquatum iustitiæ particularis esse ius unicuiusque secundum se. Ergo idem eodem modo sumptum, & non propterea læsum formaliter est etiam motuum adæquatum restitutionis relatè, ad quod quidditas eius exponi, & definitio eius tradi debet.

2. Restitutio satisfacit ei, qui passus est iniustitiam, quoad totum nocumentum inde resultans, & quoad totum ius conveniens eidem adversus aggressorem: Patienti autem convenit ratione iniuriæ ius quoddam peculiare adversus aggressorem, quod antea non habebat, quodque proinde lædi non potuit tempore iniuriæ illatæ. Quia iniurias ultra rem ablata tenetur ad penam subeundam, & ad placandum iniuriatum, & consequenter iniuriatus acquirit ius novum, quoad hoc. Ergo restitutio non tribuit solum ius prius læsum.

3. Si restitutio versaretur formaliter circa ius læsum non distingueretur ab actu penitentiae. Quia penitentia ex suo conceptu est virtus reparativa iuris læsi. Certum autem est restitutionem distingui totaliter à penitentia.

4. Restitutio communiter definitur *restitutio rei acceptæ: damni illati compensatio: inequalitatis factæ formaliter, vel materialiter contra iustitiam commutativam ad aequalitatem reductio*: atque D. Thomas q. 62. art. 1. dicit *restituere nihil aliud esse videri, quam iteratè aliquem statuere in possessionem rei suæ*. Hæc autem omnia differunt formaliter ab hoc, quod est tribuere ius prius læsum, ut patet. Neque verò licet deferere, aut loco movere definitiones communes.

Artic. 1. Resp. Eadem est ratio non lædendi ius alterius,

alterius, & postquam laesis reparandi. Vtrumque enim praestatur ex eodem motivo seruandi aequalitatem, & ne alter iacturam in bonis suis, iurisque sui laesionem patiat. Quapropter actus nolendi inducere inaequalitatem contrariam aequalitati, seu non inaequalitati praexistenti, & actus volendi inducere aequalitatem contrariam inaequalitati praexistenti; hoc est volendi restituere, sunt eiusdem speciei, & perfectionis, solumque differunt logicè, quatenus voluntas restituendi est superatiua difficultatis illius specialis, quae inest retractationi prioris propriae voluntatis damnificatae; utpote placentis per seipsam damnificanti, indeque allicientis ad continuationem sui, & consequenter reddentis specialiter difficilem amissionem sui, & retractationem. Dispicit enim necessariò dimittere, quod placet habere, & iam habetur cum complacentia. Hoc autem pacto habetur quilibet actus voluntatis, & non potest aliter haberi; ideoque non potest retractari absque speciali aliqua difficultate distincta ab ea, & superaddita ultra eam, cum qua initio omissus fuisset idem actus superata ea sola difficultate omittendi, quam ingerebat motiuum eiusdem actus secundum se.

Art. 2. Hinc perspicitur non rectè eos facere, qui ex eo probant poenitentiam esse specialem virtutem distinctam à ceteris omnibus virtutibus, quia est superatiua specialis difficultatis consistentis in retractatione prioris voluntatis peccaminosae. Si enim haec ratio valeret, admittenda etiam esset virtus specialis pro opere restituendi, nec restitutio esset actus proprius iustitiae commutativae. Quod est contra communem Theologorum omnium consensum cum D. Thoma loco nuper indicato. Et quidem meritò, quia virtutes non distinguuntur specie inter se, & à vitiis omnibus contrariis ex difficultatibus, quas vincunt, sed ex causa, & motivo vincendi. Hinc enim habent totam suam perfectionem, ideoque & speciem. Certè difficultas specialis proueniens ex adhaesione ad motiuum, & opus vitij contrarij unicuique virtuti, atque ex habitu vitioso comparato per actus repetitos ipsius, non potest esse materia propria alterius virtutis specialis. Quia munus proprium cuiusque virtutis est resistere vitio contrario, non solum, ut non existat, utque nulli actus eliciantur pertinentes ad illud; sed etiam, ut postquam extiterit, aboleatur per actus contrarios; & saepe acquiritur virtus animo iam praecipuo per vitium contrarium, atque ideo acquiritur per actus superantes difficultatem specialem consistentem in retractatione priorum actuum vitiosorum, alias nulla virtus acquiri posset ab eo, qui antecesserit contra ipsam peccasse. Nec virtutes possent esse admodum viles, vsusque frequentis, & idoneae, respectu fragilitatis humanae vsque adeò mutabilis, labilis in malum, & emendabilis; sed magis forent propriae, & accommodatae, respectu immutabilitatis Angelicae. Igitur restitutio est actus proprius iustitiae, contra quam prius peccatum fuit, seu materialiter, seu formaliter.

Art. 3. Obseruandum est restitutionem aliquando confundi cum satisfactione; aliquando vsurpari, ut distinctum ab eadem. Nam qui debitum soluit, aut rem furto sublatam restituit, dicitur satisfecisse creditori, & vero domino. Qui verò contumelia aliquem affecit, tametsi compensauerit nocumentum honoris, dicitur nihilominus nondum satisfecisse iniuriam passio, si nondum praestitit, quantum sufficit ad eum placandum, & auferendam offensionem harentem animo, ex memoria contumeliae. Quod ex eo prouenit, quia aliquando satisfactio sumitur late pro reparatione inaequalitatis consistentis in rebus exterioribus, & in operationibus, quae versantur circa illas; atque haec repositio proprie est restitutio; aliquando vero satisfactio

sumitur strictè pro reparatione inaequalitatis consistentis in passionibus interioribus, & in actionibus, quae versantur circa ipsas, atque haec repositio, ut est satisfactio proprie, & strictè, ita est restitutio late, & improprie.

Art. 4. Contingit autem dari restitutionem absque satisfactione proprie, & strictè sumpta; & è conuerso dari istam satisfactionem absque restitutione proprie, & strictè tali. Contingit etiam utramque coniunctim exhiberi. Nam qui mutuum reddit ex, gr. verè restituit, & tamen non satisfacit proprie, & strictè, nec satisfacere sic potest; Quia nulla praecessit offensio. Qui verò violenter abstulit ab aliquo rem suam, potest humiliando se illi eum sibi conciliare, & remouere offensionem animi subortam ex violentia, & ex contemptu peculiari offensi in illa incluso; tamen rem sublatam non restituat, vel differat restituere, quia offensus illam contemnit, nec vult repetere, sed spontè condonat; vel quia alia de causa iuste differtur restitutio. Si denique in eodem casu, & res sublatam ad dominum redeat, & idem dominus placeatur, ac reconcilietur submissione offenderis, simul dabitur restitutio, & satisfactio, utraque proprie, & strictè talis. Quae omnia tradit admodum distinctè D. Thomas in 4. dist. 15. q. 1. art. 5. ad quaest. 1.

Art. 5. Itaque inter restitutionem, & satisfactionem proprie, ac strictè tales hoc est discrimen, quod restitutio fit gratia eius, cui fit; satisfactio verò exhibetur potissimum gratia eius, à quo exhibetur. Quia restitutio reparat ius alterius, ac proinde aufert inaequalitatem praecise, quatenus nocentem alteri, ius etenim proprietatis esse illatum, vel repositum illius tantum directè interest, cui inest idem ius. Satisfactio verò aufert offensionem alterius aduersus ipsum satisfaciendum, eundemque liberat à poena debita suae iniustitiae, ut dicit D. Thomas loco citato. Plurimum autem cuiusque interest non habere quemquam alium offensum aduersus se, & liberari à poena sibi debita subrogato in locum poenae aliquo alio facilius praestabili, minusque nocenti. Fauet igitur satisfactio satisfaciendi, vel soli, vel praecipue; restitutio verò soli offenso, & non offendentem, ac restituenti. Restitutio enim liberat offendentem solum ab augmento poenae, & offensionis alienae, id est à malo nondum incursio: satisfactio verò liberat eundem à malo, cui iam suberat. Igitur restitutio tantum negatiue fauet restituenti, satisfactio verò fauet positue satisfaciendi.

Art. 6. Ex his distinguenda venit duplex displicentia, ac poenitentia de actione iniusta. Quarum altera dolet de ea actione quatenus nocente iniuriam passio; & quia displicet nocumentum alterius, inducit restitutionem, per quam illud reparatur. Atque haec displicentia, seu poenitentia est propria virtutis iustitiae, ut dictum est, nec nomine poenitentiae communiter intelligitur. Altera displicentia, ac poenitentia longe diuersa à priori est, quae dolet de eadem actione iniusta, quatenus nocente ipsi, qui fuit iniustus, & iam est poenitens, & quia displicet proprium nocumentum, utque illud amoveat, inducit satisfactionem eius, qui passus est iniuriam impeditiuam poenae imminuentis ex eiusdem offensione. Atque huiusmodi displicentia, seu poenitentia est actus virtutis specialis distincta à virtute iustitiae, & ab aliis, quae per alias voces communiter significantur, & intelligitur nomine poenitentiae simpliciter.

Art. 7. Respectu huius poenitentiae satisfactoriae, prior illa poenitentia praecise restitutiua non comparatur, ut pars, sed ut praebulum quoddam, ut ait D. Thomas eodem in loco. Prius namque est per se cessare ab inferenda iniuria, & nocumento, quod praecise praestat restitutio, quam auferre iustam offensionem,

sionem, ac indignationem alterius, & impedire pœnam sibi debitam, quod præterea præstat pœnitentia. Nec enim fieri potest, ut quis auferat offensionem alterius, & dignitatem pœnæ, quin cesset ab inferenda iniuria, ut patet; nec potest ab ea cessare per se loquendo, licet possit per accidens, quin restituat. Potest verò è conuerso cessare ab inferenda iniuria reparando priorem rerum inæqualitatem, quin propterea auferat offensionem. Offensionem enim fundat non solum iniuria præsens nolentis restituere, sed etiam purè præterita perseverans in memoria iniuriam passi, & in contemptu habituali iniuriantis, respectu iniuriati, & nondum placati, propterea oportet per obsequium iniuriantis.

Artic. 8. Nimirum, qui lædit ius alterius, eo ipso contemnit illum iniuste. Agit enim aduersus præminentiam eius in re sua, quam præminentiam dictum est quæst. 2. & 3. esse de ratione iuris proprietatis, seque illi præfert in eadem re, eam sibi usurpando tanquam domino, & præminenti, cum non sit dominus, nec in ea re præmineat; sed sit inferior altero. Quare, præter restitutionem rei iniuste ablatæ, debet auctor iniustitiæ, vel exhibere satisfactionem per humiliationem voluntariam, qua tantumdem demittatur atque se extulerat iniuste, vel subire pœnam per humiliationem inuoluntariam, qua vilescat sub eadem proportionem, iuxta dicta de natura culpæ, & pœnæ in quæst. præcedenti. Constat igitur ex iis omnibus in quo formaliter consistat restitutio, & quomodo differat à satisfactione propriæ, & strictè sumpta, atque ab actu pœnitentiæ; & cuius utraque virtutis sit actus; atque vltimò concluditur legitime definiti restitutionem per actum, seu voluntatem tribuendi unicuique ius suum præsupposita per se læsione eiusdem iuris.

Ad 1. Actus seruans illa sum ius alterius, & actus reparans ius alterius prius læsum habent idem motuum adæquatam, eandemque proinde perfectionem adæquatam, ut dictum est. Vnde uterque actus pertinet ad eandem virtutem iustitiæ; Sed differunt logicè, quatenus actus reparatiuus iuris læsi refertur intrinsecè ad difficultatem retractandi priorem voluntatem iniustam, estque intrinsecè separatiua eiusdem difficultatis. Quapropter in definitione notatur ius læsum ad exprimendam differentiam eam logicam non ad significandum motuum diuersum. Nec enim difficultas habet rationem motui, sed potius auersui, respectu actus emendatiui. Ad 2. & 3. patet ex dictis.

Ad 4. Omnes illæ definitiones conueniunt re ipsa inter se, & cum nostra. Atque in idem omnino recidunt ex intentione suorum auctorum, nec controuersia vlla esse potest nisi leuis, aut potius purè vocalis. Placuit tamen formulam peculiarem adhibere, quæ præ cæteris consonaret definitioni superius datæ circa iustitiam, cuius vnum opus est ipsa restitutio; quoque non solum exprimeret materiam operis, sed magis motuum formale, idque affectum ea circumstantia relatè ad quam differt restitutio ab aliis actibus iustitiæ. Quæ duo non adèd formaliter exprimuntur per alias definitiones.

QVÆSTIO XXIV.

Utrum obligatio restituendi fundetur in re accepta, & iniusta acceptione?

Videtur non fundari. 1. Quia fieri potest, ut accipiens rem alienam, tametsi iniuste acceperit, ad nullam nihilominus restitutionem teneatur. Quia

fieri potest, ut res accepta intreat apud accipientem, absque vlla eius libertate, & noua culpa, utpotè similiter interitura apud dominum, vi causarum naturalium, aut alias fortuitò. Quo euentu non est obligatio restituendi. Ergo non est de conceptu, aut acceptionis rei alienæ, aut etiam iniustæ acceptionis, ut fundet obligationem restituendi.

2. Iniusta acceptio continetur in re accepta, tanquam species in genere. Fieri namque non potest rem esse acceptam, quin detur acceptio, cuius vna species est, ut sit iusta, alia ut sit iniusta. Ergo illa diuisio fundamenti est vitiosa, & dici potius debuisset omnem obligationem restituendi fundari in sola acceptione rei alienæ, quandoquidem hæc acceptio, siue iniusta sit, siue non sit, fundat dictam obligationem, neque quidquam aliud fundare eam potest.

3. Dantur leges, atque adèd obligatio de reparando damno illato absque vlla culpa per seruum, aut animal, aut etiam aliquid inanimatum ipsius obligati ad reparandum. In hoc autem euentu nulla est acceptatio, aut res accepta. Ergo data obligatio restituendi absque fundamento, quod proponitur, ut adæquatam.

Art. 1. Resp. Duæ communiter assignantur radices restituendi complectentes adæquatè omnem restitutionis faciendæ obligationem. Prima est res accepta, seu acceptio rei alienæ. Secunda est iniusta acceptio, seu acceptio formaliter culpabilis rei alienæ, quatenus alienæ. Ex re accepta, tametsi inculpabiliter accepta sit, ab existimante falsò, sed inuincibiliter rem esse suam, vel quocumque alio modo illa acceperit ad res eius, atque in ipsius potestatem venerit, oriri obligationem restituendi vero domino, quandoque innotuerit rem esse alienam, manifestum est. Quia dum res est aliena, eo ipso subest iuri alterius includenti in se, ut dictum est supra, legem fauorabilem, respectu ipsius, & grauanti reliquos omnes in fauorem eiusdem; atque adèd fiet contra obligationem, quam ea lex imponit, si res non restituatur ei, cuius re ipsa est.

Art. 2. Manifestius quodammodò est ex iniusta acceptione oriri obligationem restituendi. Quia iniustum est, ut quis iacturam suorum bonorum, suorumque iurium diminutionem patiat præcisè ob iniquitatem alterius. Pateretur autem manifestè, si acceptio iniusta non gigneret obligationem restituendi. Et, quod æquè absurdum est, fieret, ut lex absolueret, liberaretque agentem iniuste ab eo onere, & iactura, quibus grauaret patientem innocenter. Dictum præterea est quæst. 16. ius per iniuriam auferri minime posse. Ergo non obstante iniusta acceptione perseverat ius in eo, cuius res accepta fuit. Perseuerante autem iure aliquo in aliqua persona non potest non perseverare in quolibet alio obligatio relinquendi illi liberum terminum eiusdem iuris. Quia ibidem dictum est ius absque iniuria lædi non posse.

Art. 3. Inter obligationem ortam ex re accepta, & eam, quæ oritur ex iniusta acceptione existit insignis quoddam discrimen. Nempe obligatio restituendi ex re accepta tamdiu solum durat, quamdiu res ipsa durat, vel formaliter, vel æqualiter, hoc est in se, vel in aliquo suo effectu transferibili in alium. Nam quando res bona fide consumpta est, aut quomodolibet desit possideri, nulla amplius superest obligatio restituendi, si eius consumptio, aut desitio possessionis non relinquat aliquem fructum, seu effectum, quo, qui accepit, ditior factus sit. Ratio huius exceptionis est, quia effectus rei computatur moraliter pro re ipsa; nec par est, ut quis fiat ditior ex re aliena, reddito inde pauperiore vero domino. Vnde si quis bona fide vendidit equum non suum, debet pretium domino, si & pretium non interierit, nec aliquid inde super